

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

**Skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu podle
§ 211 odst. 1 tr. zákoníku a teoretické i praktické problémy
spojené s objektem tohoto trestného činu.**

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: doktorské studium

2011
IV. ročník

Autor: JUDr. Simona Heranová
Konzultant: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do IV. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla dříve publikována, nebyla vcelku ani částečně obhájena jako práce diplomová či bakalářská a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

V Praze dne

.....
Simona Heranová

Anotace

Ústředním tématem této práce je právní úprava skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu, na jejímž příkladě lze obrazným způsobem ukázat, nakolik je obtížné z hlediska požadavků na adekvátní formulaci skutkových podstat postihnout neustále se rozvíjející kriminalitu v oblasti tržního hospodářství a kolik nepředvídatelných problémů může nepromyšlená a nedůsledná práce zákonodárce, která nezohlední odpovídající zásady trestněprávní nauky, přinést aplikační praxi. Text se zaměřuje především na otázku vztahů, které chtěl zákonodárce zakotvením skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu chránit, a je strukturován tak, že nejprve rozebírá legislativní vývoj směřující k zakotvení této skutkové podstaty, a poté analyzuje její systematické zařazení do zvláštní části trestního zákoníku ve vztahu ke skutkové podstatě trestného činu podvodu podle § 209 tr. zákoníku. Po vymezení relevantních a v praxi problematických pojmů, jako je úvěr, úvěrová smlouva, odložené platby a spotřebitelský úvěr, se práce v závěru blíže zaměřuje na problémy aplikační praxe a s přihlédnutím k německé právní úpravě a aktuální judikatuře českých soudů jsou vyvozeny některé závěry a doporučení jak ve vztahu k právní úpravě *de lege ferenda*, tak i ve vztahu k rozhodovací činnosti orgánů činných v trestním řízení.

Annotation

The main topic of this study is legal regulation of the fact of the crime of credit fraud, that demonstrates, how difficult is to find an adequate formulation and regulation of criminal act *de lege ferenda*, especially in such cases that are concerned with economical criminality, therefore subsuming quickly evolving area of market economy. Consequently the paper deals with practical problems arised from inconsistent and unpremeditated work of lawgiver, that doesn't reflect basic principles of criminal law doctrine. Systematically the text starts with the legislative development of the crime of credit fraud whereas is focused on the relevant protected legal interests, afterwards it analyzes the systematical position of this crime in the Czech criminal code. Finally it tackles some actual problems with regard to practice of the Czech courts in cases related to consumer's credit, and concerning German solution of similar problem it results in author's subjective opinion and recommendation for legislative and even for law enforcement authorities.

Obsah

1. Úvod	4
2. Legislativní vývoj skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu	5
3. Vztah skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zák. a trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zák.	9
4. Zájmy chráněné skutkovou podstatou trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zák. de lege	15
4.1 Úvěr a úvěrová smlouva	15
4.2 Odložené platby a otázka spotřebitelského úvěru	17
4.3 Tzv. „americká hypotéka“ a další podobné nabízené produkty	21
5 Závěr	23
Příloha: Znění relevantních skutkových podstat	26
Prameny	27

Skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zákoníku a teoretické i praktické problémy spojené s objektem tohoto trestného činu.

„Právo je jako pavučina – malá moucha v ní uvízne a velká proletí.“

1. Úvod

Účelem trestního práva hmotného je vymezit jednání, která lze z hlediska fungování celé společnosti považovat za natolik závažná a nežádoucí, že je třeba vždy odhalit jejich původce a přiměřeně odstrašujícím způsobem je také potrestat, a to v zásadě bez ohledu na stanovisko případného konkrétního poškozeného. Tato jednání je pak třeba vybírat a konkrétně formulovat takovým způsobem, aby splňovala základní zásady trestněprávní legislativy, kterou je mimo jiné požadavek na jednoznačnost a určitost jednotlivých skutkových podstat trestného činu, přičemž by neměla být trestnými taková jednání, která nelze považovat za společensky škodlivá a jejichž postih je dostatečně upraven v předpisech mimotrestních (§ 12 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., ve znění pozdější předpisů, dále jen tr. zák.). Takové požadavky jsou zpravidla bez problémů splněny v případě tradičních skutkových podstat, jejichž formulace a efektivita prošla testem dlouholetého působení, ve kterém buď uspěly (a zůstaly zachovány), nebo neuspěly a z uzavřeného katalogu trestných činů byly vypuštěny či byly zásadním způsobem změněny. V současné době, která zcela evidentně dle vývoje legislativy i aplikační praxe směřuje k posilování formalizmu a s ním související kazuistice i v právu trestním, tak často vystává střet mezi tímto legislativním požadavkem na jednoznačnost formulace skutkových podstat trestných činů, do důsledků nepromyšlených zákonodárných řešení, a potřebou aplikační praxe adekvátním způsobem reagovat na neustále se rozvíjející oblast tržního hospodářství, přičemž nelze přehlížet ani již zmíněné hledisko subsidiarity trestní represe, jako prostředku ultima ratio. Za příkladně ilustrativní považuji v této souvislosti skutkovou podstatu trestného činu úvěrového podvodu, nyní upravené v § 211 odst. 1 tr. zák., na jejímž případě se pokusím tyto problémy konkrétně analyzovat.

Předmětem této práce tedy bude především ukázka konkrétní snahy zákonodárce cestou trestněprávní represe reagovat na soudobou hospodářskou situaci a praktických důsledků projevu jeho nejednoznačné vůle v aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení, s reflexí do tradiční trestněprávní nauky. V následujícím textu se tak nejprve podrobněji

zabývám otázkou legislativního vývoje základní skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu, a to právě se zaměřením na důvody, které zákonodárce k přijatému řešení vedly. Z nich lze totiž dovést, které zájmy chtěl zaváděnou skutkovou podstatou trestněprávně chránit. Vzhledem k tomu, že pochybnost v otázce legitimacy trestněprávní ochrany úvěrových vztahů se projevila již v této úvodní fázi života předmětné právní normy, nebude ničím překvapivým, že aktuální kompromisní řešení nelze bez výhrad považovat za správné, pročež dále rozebírám navazující problémy z hlediska systematického zařazení zavedené skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu ve vztahu ke skutkové podstatě, v rámci níž byla relevantní společensky nežádoucí jednání trestněprávně postihována dříve. Při řešení této otázky se totiž jak právní nauka, tak aplikační praxe potýkala především s otázkou, co vlastně má být předmětem ochrany poskytované touto skutkovou podstatou. Vzhledem k tomu, že se jedná o oblast ekonomickou a rychle se měnící, je žádoucí konfrontovat dřívější (a nikoliv nesporné) závěry nauky i praxe ve vztahu k dalším, v současné době aktuálně vyvstalým otázkám trestněprávního postihu společensky závadných jednání v oblasti trhu s úvěrovými produkty. Z nich jsem zvolila především problematiku trestněprávního postihu úvěrových podvodů ve vztahu ke stále v právu civilním posilující ochraně spotřebitele a zároveň i tlaku poskytovatelů úvěrů právě na tuto cílovou skupinu.

Na základě takto zvoleného rozsahu analyzované problematiky pak v závěru práce zaujímám subjektivní názor, nakolik lze zákonodárcem zvolený způsob ochrany považovat za adekvátní a efektivní s tím, že cílem této práce není předkládat vlastní názory jako jediné správné, ale spíše vyvolat diskuzi o roli trestněprávní represe ve zkoumané oblasti.

2. Legislativní vývoj skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu

Do roku 1998 byla podvodná jednání páchaná v souvislosti s úvěrovými vztahy postižitelná podle skutkové podstaty trestného činu „obecného“ podvodu upraveného v § 250 zákona č. 140/1961 Sb. (dále jen „předchozí trestní zákon“), jejíž základní podoba byla součástí katalogu trestných činů uvedených v tomto kodexu již od roku 1962¹. V roce 1997 byla v Poslanecké sněmovně projednána a schválena významná novela předchozího trestního

¹ Pro větší přehlednost je v příloze této práce uvedena tabulka s konkrétním zněním relevantních skutkových podstat.

zákona č. 253/1997 Sb., jejíž dědictví se projevilo výrazným způsobem i v novém trestním zákoníku, a to navzdory poměrně rozsáhlé kritice namítající právě ve vztahu k zaváděné skutkové podstatě trestného činu úvěrového podvodu především hypertrofii trestní represe. Nutno říci, že podle mého názoru v mnoha směrech opodstatněná část již tehdy vyslovené kritiky byla sice zákonodárcem zohledněna v původním návrhu trestního zákoníku, nicméně v jeho později předložené a schválené variaci již reflektována není, a mnohé problémy tak přetrvávají i nadále, pročež je namístě si připomenout problematický vývoj, kterým trestněprávní úprava skutkové podstaty úvěrového podvodu ve snaze o nalezení adekvátní ochrany prošla od jejího zavedení novelou č. 253/1997 Sb. do českého trestního práva až do její současné podoby.

Tato novela mimo jiné rozšířila okruh trestně právně postižitelných podvodných jednání o dva nové trestné činy, konkrétně o trestný čin pojistného podvodu zařazený pod § 250a předchozího trestního zákona a o trestný čin podvodu úvěrového v § 250b předchozího trestního zákona. Zákonodárce k tomu vedla zejména vlna nárůstu jednání směřujících ke zneužívání prostředků vylákaných na základě smluvního úvěrového nebo pojistného vztahu. Za nedostatečnou byla označena dosavadní ochrana těchto majetkových vztahů, která jako esenciální podmínku trestní odpovědnosti vyžadovala způsobení škody, s čímž byla spojena častá důkazní tíseň orgánů činných v trestním řízení. Ty se totiž opakovaně potýkaly s problémem dokazování úmyslu pachatele směřujícího k obohacení sebe nebo jiného ke škodě cizího majetku (v daných případech tedy majetku peněžních ústavů a subjektů podobných) pojatém již při začátku naplňování objektivní stránky. V praxi to způsobovalo, že ne všechna jednání, která vykazovala vysokou společenskou nebezpečnost, bylo možné postihnout jako vývojová stádia trestného činu podvodu podle § 250 předchozího trestního zákona.

Obě nové skutkové podstaty byly ve snaze předejít těmto důkazním problémům formulovány jako předčasně dokonané trestné činy a způsobení majetkové újmy se stalo pouze okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, nikoliv formálním znakem základní skutkové podstaty, jak tomu bylo u trestného činu „obecného“ podvodu podle § 250 předchozího trestního zákona (a nyní shodně v § 209 tr. zák.).

Již během projednávání předmětné novely přitom došlo k bouřlivé diskuzi, která v průběhu druhého čtení v Poslanecké sněmovně vedla k návržení vypuštění těchto dvou nových skutkových podstat z návrhu novely kvůli nenápadnému obrácení důkazního břemene.

Navrhovatel vypuštění těchto ustanovení, poslanec Kužílek, se odvolával na možnou kolizi s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), podle něhož vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu². Na podporu návrhu na vypuštění těchto dvou paragrafů pak vystoupil i místopředseda ústavně právního výboru L. Kudláček³. Tomuto návrhu vyhověno nebylo a dva nové trestné činy byly do našeho právního řádu zakotveny s účinností od 1. 1. 1998. Nicméně pochybnosti o souladu těchto dvou ustanovení s předmětným článkem Listiny přetrvaly a následně se s nimi vypořádal Ústavní soud na základě stížnosti doručené mu dne 4. 1. 2000. V odůvodnění zamítnutí této ústavní stížnosti zaznělo: *„Je trestněpoliticky žádoucí a nutné, aby byla existující objektivní nerovnost v dopadech obecného a úvěrového podvodu vyrovnávána trestněprávní úpravou. Ta se uvedeného úkolu zhostila tak, že kriminalizovala ne pouhé vyvolání majetkových poruch, jako v případě podvodu obecného, nýbrž také jejich „předpolí“, tedy i činy, hrozící takovýmito poruchami. Takto odůvodněná širší a v tomto smyslu trestněprávně funkční „nerovnost“ je nezbytná k tomu, aby se celková ochrana před podvody různých typů stala podle práva vyrovnanou.“*⁴

Přesto však v následných legislativních počinech bylo možné zaznamenat jistou sebereflexi zákonodárce, projevenou zejména v návrhu nového trestního zákoníku předloženého jako sněmovní tisk č. 744/0 vládou dne 21. 7. 2004 k projednání v Poslanecké sněmovně, kde byl dne 30. 11. 2005 s mnoha pozměňovacími návrhy schválen a dne 10. 1. 2006 postoupen Senátu. Ten 8. 2. 2006 návrh zamítl. Přestože se Poslanecké sněmovně v hlasování o Senátem vráceném návrhu zákona dne 21. 3. 2006 nepodařilo návrh přijmout, stojí za to se v souvislosti s otázkou trestného činu úvěrového podvodu zmínit, že navrhovaná

² Poslanec Oldřich Kužílek tehdy doslova uvedl: *„V těchto dvou paragrafech jde o nenápadné obrácení důkazního břemene. Když si budete dobře analyzovat tyto paragrafy, dojdete až k tomuto překvapivému zjištění, že v nich jde o zavedení protiústavní nerovnosti ochrany majetku. Jeden majetek má být chráněn jinak než jiný majetek, že jde o zavedení trestu za jednání, které ve skutečnosti vůbec nemusí způsobit škodu, nebo dokonce ani samo jednání není vůbec připodobitelné k trestnému činu. Čili opakují, z obavy, že nekvalitní paragrafy, tyto dva nekvalitní paragrafy, nejenom nepomohou, ale naopak věc zkomplikují a řešení oddálí, navrhuji - a je to názor celého klubu ODA - vypustit paragrafy 250 a) a 250 b) z návrhu zákona. A tento návrh opíráme i o přesvědčení podložené mnoha odbornými názory, že tyto trestné činy jsou ve skutečnosti již nyní řešitelné podle obecného paragrafu 250 o podvodu.“* Ze stenoprotokolu jednání Poslanecké sněmovny z úterý 2. 9. 1997.

³ Ten důvod pro nepřijetí těchto trestných činů spatřoval zejména v hrozícím nepřiměřeném rozšíření trestní represe na vztahy soukromoprávní, resp. obchodní a smluvní a také v nedostatečné propracovanosti přijímaných skutkových podstat. Výslovně také varoval před nestanovením minimální výše škody. Zejména jeho následující slova se v praxi ukázala jako velmi prozíravá: Citují: *„Tady se navrhuje učinit trestným uvedení nepravdivých údajů, aniž by něco takového bylo spojeno s úmyslem způsobit škodu, obohatit se na úkor jiného apod. Položím opačnou otázku: Je nám všem úplně jasné, co je a co není úmyslné uvedení nepravdivých údajů? Předpoklad té nové skutkové podstaty? Obávám se, že ne.“* Ze stenoprotokolu jednání Poslanecké sněmovny z úterý 2. 9. 1997.

⁴ Pl. ÚS 5/2000.

úprava odpovědným způsobem reflektovala intenzivní kritiku i aplikační problémy (a také zavádění formálního pojetí trestného činu) a ve skutkové podstatě úvěrového podvodu podle prvního odstavce stanovila jako obligatorní znak způsobení škody nikoliv nepatrné, čímž by konečně skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu dostala svému zařazení mezi majetkové trestné činy, pro něž je typický právě následek ve formě poruchy objektu (škody na cizím majetku). Ve světle následujících událostí (zejména úpravě trestného činu úvěrového podvodu v jeho podobě schválené a od roku 2010 i účinné) je o to více zarážející, že i v zamítnutém vládním návrhu byla tato „čistší“ varianta trestného činu úvěrového podvodu v podobě poruchového trestného činu proti majetku nakonec vyhodnocena jako nadbytečná. Poté, co byl vládní návrh trestního zákoníku v druhém čtení vrácen k opětovnému projednání, byla totiž usnesením Ústavně právního výboru č. 206 skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu z návrhu vypuštěna zcela (zachován však zůstal obdobně konstruovaný trestný čin podvodu pojistného a na místo podvodu úvěrového nastoupila skutková podstata trestného činu použití prostředků z úvěru na jiný účel, který byl systematicky zařazen až za trestný čin dotačního podvodu). Senát tedy návrh projednával již v podobě neobsahující tuto skutkovou podstatu.

Senátem zamítnutý návrh rekodifikace českého trestního práva hmotného poté prošel další revizí (v rámci níž byl předložen k připomínkování i široké veřejnosti) a dne 25. února 2008 vláda předložila jeho přepracovanou variantu, která byla nakonec schválena a o rok později také vyhlášena ve sbírce zákonů pod číslem 40/2009, a jako nový trestní zákoník nabyla účinnosti dnem 1. ledna 2010. V tomto aktuálním trestním zákoníku je skutková podstata (resp. skutkové podstaty) trestného činu úvěrového podvodu upravena v § 211, a přestože lze bez pochyb říci, že současný tr. zák. vychází, a v mnoha směrech pouze kopíruje výše uvedený zamítnutý původní vládní návrh, ve vztahu ke skutkové podstatě trestného činu úvěrového podvodu činí, dle mého názoru, bohužel značný krok zpět, když ve skutkové podstatě tohoto trestného činu upravené v § 211 odst. 1 tr. zák., navzdory proklamovanému formálnímu pojetí trestného činu a jeho systematickému zařazení mezi majetkové trestné činy, opět nevyžaduje znak způsobení škody nikoliv nepatrné jako obligatorní znak a jeho znění se tak stalo jakýmsi ne zcela ideálním kompromisem mezi právní úpravou úvěrového podvodu podle § 250b předchozího trestního zákona a § 187 neschváleného vládního návrhu trestního zákoníku.

3. Vztah skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zák. a trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zák.

Tendence ke stále větší kazuistice v trestněprávní úpravě spočívající v zakotvení dalších souvisejících skutkových podstat jednoznačně vyplývaly již jak z uvedeného návrhu trestního zákoníku předloženého Poslanecké sněmovně ČR v roce 2004, tak i z její později schválené variace v podobě již účinného nového trestního zákoníku vyhlášeného pod číslem 40/2009 Sb. (dále jen „tr. zák.“). Přitom jednou ze základních otázek, kterou je třeba pečlivě uvážit při zavádění nových skutkových podstat, je (vedle jejich potřebnosti) vymezení vztahu vůči skutkovým podstatám již existujícím, popř. obecným. V otázce řešení možnosti či nemožnosti jednočinného souběhu pak bývá stěžejním vymezení zájmů, k jejichž ochraně příslušné skutkové podstaty směřují.

Z povahy postihovaného jednání i ze znění skutkových podstat podvodu a úvěrového podvodu je jasné, že se v praxi mohou snadno vyskytnout (a také se skutečně vyskytují) jednání, jimiž jsou naplněny znaky obou trestných činů zároveň, přičemž jednočinný souběh těchto skutkových podstat je pochopitelně vyloučen. Nicméně jakkoliv by se mohlo zdát, že důvodem nemožnosti jejich ideální konkurence je vztah speciality skutkové podstaty úvěrového podvodu vůči podvodu obecnému, z hlediska precizní interpretace práva takový závěr nelze bez výhrad akceptovat. V teorii trestního práva je totiž tento vztah definován tak, že „speciální skutková podstata trestného činu má zúžený rozsah v poměru k obecné skutkové podstatě. Zákonné znaky obecnějšího trestného činu jsou v ní konkretizovány a doplněny znaky zvláštními.“⁵. Základním kamenem úrazu pro vyřešení otázky, podle kterého ustanovení trestního zákoníku kvalifikovat jednání naplňující znaky skutkových podstat podvodu obecného i úvěrového, je především zásadní rozdíl spočívající v otázce způsobení škody jako formálního znaku skutkové podstaty. Tento znak je obsažen v základní skutkové podstatě trestného činu podvodu dle § 209 tr. zák., který je tak konstruován jako typický majetkový trestný čin, u něž nejenže právě způsobení škody je *conditio sine qua non* trestnosti za dokonání trestného činu podle tohoto ustanovení, ale musí zde být dán dokonce i úmysl pachatele směřující ke způsobení škody, který musí existovat (a být prokázán) již v okamžiku uskutečňování podvodného jednání. Naproti tomu u trestného činu úvěrového

⁵ Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. trestní právo hmotné, Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s 338

podvodu je ve vztahu ke skutkové podstatě podle prvního odstavce § 211 tr. zák. způsobení škody pouze okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby a v základní skutkové podstatě tento znak absentuje, byla zde tedy zvolena konstrukce tzv. kvalifikované formy přípravy. Právě z tohoto hlediska je skutková podstata v § 211 odst. 1 tr. zák. širší, neboť se vztahuje i na taková jednání, která nelze subsumovat pod ustanovení o trestném činu podvodu charakterizované následkem v podobě poruchy, tj. škody na cizím majetku. Na druhou stranu je zřejmé, že trestný čin úvěrového podvodu má povahu ustanovení chránícího kvantitativně menší okruh vztahů v souvislosti s užším okruhem chráněných subjektů (banky, pojišťovny a podobně). Tento trestný čin však nemůžeme zobecnit jako zúžený ani v otázce právem chráněných zájmů, protože jakkoliv je skutkovou podstatou podvodu chráněn obecně veškerý majetek cizí a v podvodech úvěrových v zásadě jen majetek určitých subjektů⁶, je zase u skutkových podstat tohoto novějšího trestného činu objekt rozšířen i na právo těchto subjektů udělit úvěr na základě skutečnosti odpovídajícím informacím. I v tomto ohledu je tedy skutková podstata úvěrového podvodu širší, neboť nechrání pouze a výhradně práva majetková, jako je tomu u trestného činu podvodu podle § 209 tr. zák., ale i práva nemajetkového charakteru.

Matematicky vyjádřeno, jednání postižitelná dle trestného činu úvěrového nebo pojistného podvodu nelze označit za podmnožinu jednání postižitelných dle „obecné“ skutkové podstaty podvodu ani naopak. Obě množiny však budou společně vytvářet nezanedbatelný průnik jednání, která budou spadat pod obě ustanovení tr. zák.. Nelze tedy mluvit o čistém vztahu speciality.

Z důvodové zprávy k návrhu zákona č. 253/1997 Sb. nám přitom přímo vyplývá úmysl zákonodárce zařadit nové skutkové podstaty jako skutkové podstaty speciální⁷ s tím, že hlavním důvodem zařazení těchto skutkových podstat do našeho právního řádu byla snaha rozšířit možnosti trestního postihu na jednání, která již podle současného trestního práva trestnými jsou, pouze se je obvykle nepodaří prokázat⁸. To připomněl například i tehdejší místopředseda Poslanecké sněmovny V. Filip, když na počátku roku 2007 během

⁶ Poskytovatelů úvěru na základě úvěrové smlouvy upravené v § 497 obchodního zákoníku č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů,

⁷ „Pojistný podvod je vůči trestnému činu podvodu podle § 250 tr. zák. v poměru speciality, a z tohoto důvodu není důvodu v základní i kvalifikované skutkové podstatě volit odlišné trestní sazby.“ A dále ze slov: „Mezi trestné činy proti majetku se zařazuje zvláštní skutková podstata trestného činu podvodu postihující podvodná jednání v úvěrové oblasti“.

⁸ „Doplněním ustanovení o trestném činu podvodu se sleduje rozšíření trestního postihu na další formy podvodného jednání, které sice je trestné již podle stávající právní úpravy, ale zpravidla se nedokáže.“

projednávání dílčí novely trestního řádu řekl doslova: „Vzpomeňte, když jsme se tady dohadovali o úvěrovém podvodu. Ti, kteří tady jsou již více volebních období, vědí, že samozřejmě argumentace o tom, že § 250 (§ 209 tr. zák.), podvod, zahrnuje i všechny znaky toho, co se děje v úvěrovém podvodu, přesto byla zvolena cesta speciálního ustanovení a tento text byl takto zajištěn.“⁹

Na druhou stranu tato vyjádření naznačující, že zde bylo usilováno o jednoznačný vztah speciality, jsou popírána již v té samé důvodové zprávě, kde je uvedeno, že: „... ne ve všech případech lze podle stávající skutkové podstaty trestného činu podle § 250 (§ 209 tr. zák.), postihovat jednání spočívající v uvedení nepravdivých údajů v rámci jednání o uzavření smlouvy o poskytnutí, a tím spíše případy, kdy pachatel již poskytnutý úvěr použije na jiný než sjednaný účel. Přitom taková jednání výrazně poškozují banky a slouží k získání neoprávněné majetkové výhody toho, kdo se takového činu dopustí.“ A právě k postihu takovýchto jednání chtěl zákonodárce zavést novou skutkovou podstatu. Zde tedy rozdíl relevantních postižitelných jednání zákonodárce najednou výslovně připouští.

Jak by tedy mělo být správně právně kvalifikováno jednání pachatele naplňující znaky obou těchto skutkových podstat? Ani soudy nebyly zprvu schopny nalézt jednotnou odpověď na otázku, pod který konkrétní trestný čin takové jednání v případě konkurence subsumovat, a vydávaly rozsudky s kontradiktorními právními názory. Jednotná aplikace zákonných ustanovení je přitom jedním z principů tvořících zásadu právní jistoty a její význam zejména v právu trestním je nedozírný. To vedlo Nejvyšší státní zastupitelství v srpnu roku 2001 k podání návrhu Nejvyššímu soudu na vydání sjednocujícího stanoviska. V tom měla být vyřešena otázka posuzování vztahu ustanovení o trestném činu pojistného a úvěrového podvodu ve vztahu k ustanovení o trestném činu podvodu.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu České republiky projednalo návrh stanoviska dne 25. 9. 2003 pod sp. zn. Tpjn 307/2001. Návrh právní věty stanoviska dle návrhu Nejvyššího státního zastupitelství zněl: "*Ustanovení o trestném činu úvěrového podvodu podle 250b odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (§ 211 odst. 1 tr. zák.), je ve vztahu k ustanovení 250 odst. 1 zák. č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (§ 209 odst. 1 tr. zák.), o trestném činu podvodu ustanovením subsidiárním, tedy naplňuje-li jednání pachatele znaky skutkových podstat obou těchto trestných činů, posoudí se jen podle skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250, zák. č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (§ 209*

⁹ Ze stenoprotoklu z jednání Poslanecké sněmovny dne 1. 2. 2007.

tr. zák.)¹⁰ Nejvyšší státní zastupitelství tedy vycházelo z toho, že jednočinný souběh těchto trestných činů je vyloučen, neboť je skutková podstata trestného činu úvěrového podvodu ve vztahu k podvodu obecnému subsidiární. Toto pojetí, přestože se k němu následně praxe (ani samotné Nejvyšší státní zastupitelství) nepřiklonila, má bezesporu své ratio (a jak bude uvedeno níže, převládlo ve srovnatelné situaci například v Německu). V Jelínkově učebnici trestního práva hmotného je poměr subsidiarity definován tak, že: „*V poměru subsidiarity jsou ustanovení určená k ochraně týchž společenských vztahů, je-li účelem jednoho z obou ustanovení (subsidiárního) pouze doplnit v témž směru ochranu, kterou poskytuje druhé ustanovení (primární), a to i proti méně nebezpečným útokům téhož druhu.*“¹¹ Subsidiární skutková podstata se tedy neužije v těch případech, je-li čin trestný i podle ustanovení primárního, které je zpravidla přísnější (v případě trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 a podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zák. jsou však voleny trestní sazby stejně přísné)¹². Typicky se vztah subsidiarity uplatňuje právě ve vztahu trestného činu ohrožovacího vůči trestnému činu poruchovému. V odůvodnění návrhu Nejvyššího státního zastupitelství bylo poukazováno na to, že porovnáním znění skutkových podstat předmětných trestných činů lze zjistit, že každá z nich obsahuje znaky, které druhá neobsahuje, a jsou tak v některých ohledech oproti druhému širší a v některých užší. Zejména upozorňuje na systematické zařazení nových skutkových podstat mezi trestné činy proti majetku. Ty však mají veskrze společný právě úmysl pachatele způsobit škodu na majetku, u podvodu je navíc další podmínka spočívající v úmyslu pachatele kvalifikovaným jednáním obohatit sebe nebo jiného. Skutková podstata podle prvního odstavce § 211 tr. zák. tyto znaky však nemá, přičemž lze mít za to, že právě tyto znaky jsou z hlediska společenského požadavku na trestněprávní postih určitých jednání podstatně významnější než skutečnost, že pachatel se činu dopustil vůči bance (či obdobnému subjektu) při sjednávání úvěrové smlouvy. Při úvěrovém podvodu spáchaném sjednáním úvěrové smlouvy na základě nepravdivých údajů je věřitel poškozen v první řadě na svém nemajetkovém právu (rozhodovat se o poskytování úvěru na základě skutečnosti odpovídajícím informacím) a teprve při naplnění obou skutkových podstat (tedy i trestného činu podvodu podle § 209 tr. zák.) je věřitel poškozen na tomto právu a zároveň i na majetku. Z toho dovedlo Nejvyšší státní zastupitelství závěr, že účelem ustanovení o úvěrovém podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zák. je zjevně snaha pouze

¹⁰ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce ze dne 26.11.2003, č. 15/2003: Ke sjednocení výkladu zákonů ke vztahu ustanovení §250 odst.1 a § 250a odst.1 a §250b odst.1 trestního zákona.

¹¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges,2010 s 330

¹² *Pojistný podvod je vůči trestnému činu podvodu podle § 250 tr. zák. v poměru speciality, a z tohoto důvodu není důvodu v základní i kvalifikované skutkové podstatě volit odlišné trestní sazby.* “ Z důvodové zprávy k návrhu zákona č. 253/1997 Sb.

subsidiárně doplnit ochranu poskytovanou skutkovou podstatou ustanovení § 209 tr. zák. o trestném činu podvodu o případy podvodně vylákaného úvěru v bance, kdy není prokázáno, že by pachatel jednal v úmyslu úvěr nesplácet, obohatit se tak a způsobit škodu, a dále o případy, kdy je pouze prokázáno, že pachatel při získání úvěru uváděl nepravdivě údaje relevantní pro poskytnutí úvěru. Ke správnému vystižení závažnosti jednání pachatele, který naplní jedním skutkem znaky skutkových podstat trestných činů podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zák. a úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zák., považovalo Nejvyšší státní zastupitelství za nutné v takovém případě skutek posoudit jako trestný čin podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zák.

Například v komentáři k tr. zák. se ovšem můžeme dočíst, že *„jednočinný souběh trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 tr. zák. s trestným činem podvodu podle § 209 tr. zák. je vyloučen, neboť trestný čin úvěrového podvodu podle § 211 tr. zák. je ve vztahu speciality k tomuto trestnému činu.“*¹³ K tomuto výkladu se veskrze přiklonila i většina členů trestního kolegia Nejvyššího soudu. Jako argument zaznělo jak citované znění komentáře, důvodová zpráva k novele zavádějící obě nové skutkové podstaty, tak i například fakt, že znaky trestného činu podvodu podle § 209 tr. zák. obecně zahrnují větší počet možných podvodných jednání. Nicméně ani zde nebylo dosaženo potřebné jednoty v dané otázce tak, aby bylo možno publikovat sjednocující stanovisko Nejvyššího soudu.

Uvedené (nepublikované) stanovisko Nejvyššího soudu argumentuje i navrhovaným zněním trestného činu úvěrového podvodu podle vládního návrhu trestního zákoníku z roku 2004, který však nebyl přijat. Ten byl citován z důvodu doplněného formálního znaku vyžadujícího i v základních skutkových podstatách těchto „dílčích“ trestných činů způsobení škody ve stanovené výši, což se zdá být, vzhledem k posunu k formálnímu pojetí trestného činu obsaženého již v tomto nepřijatém návrhu trestního zákoníku, jako krok zcela logický a v případě jeho schválení by závěr o vztahu speciality mezi těmito ustanoveními zdaleka nevyvolával takové pochyby. Ačkoliv tedy publikováno nebylo, stalo se inspirací pro Nejvyšší státní zastupitelství, které nakonec zpracovalo návrh stanoviska k této problematice alespoň pro potřebu usměrnění praxe orgánů činných v přípravném řízení trestním¹⁴, a to ve prospěch prioritního použití § 211 tr. zák. v případě jeho konkurence s § 209 tr. zák. Nutno říci, že obecná teorie práva doposud takovou zásadu „aplikační priority“ neznala, resp. dosud

¹³ Aktuálně v Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1908.

¹⁴ Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zástupce ze dne 26.11.2003 č. 15/2003 Ke sjednocení výkladu zákonů ke vztahu ustanovení §250 odst.1 a § 250a odst.1 a §250b odst.1 trestního zákona.

nezná, a takové řešení lze považovat za poněkud zoufalou reakci aplikační praxe na nedůslednost legislativy. Toto diskutabilní řešení mohlo být ve své době do jisté míry legitimováno určitou dočasností (vzhledem k tomu, že v době jeho přijetí se předpokládalo, že zákonodárce nejasnosti uvedeným způsobem napraví), nicméně praxe, zřejmě především z pouhé setrvačnosti, z něj již ustáleně vychází.

Jen na okraj je možné pro zajímavost odkázat i na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 6. 1999, sp. zn. 7 Tz 84/99, které lze i nyní vztáhnout na vztah samostatných skutkových podstat podle § 211 odst. 1 a odst. 2 tr. zák. Podle § 211 odst. 2 tr. zák., spáchá trestný čin úvěrového podvodu ten, kdo bez souhlasu věřitele použije v rozsahu nikoliv malém prostředky z úvěru na jiný než určený účel, trestně odpovědný za jednání podle odst. 2. § 211 tr. zák. Tato skutková podstata vychází ze znění § 501 odst. 2 obchodního zákoníku, dle něž stanoví-li smlouva, že úvěr lze použít pouze k určitému účelu, může věřitel omezit poskytnutí peněžních prostředků pouze na plnění závazků dlužníka převzatých v souvislosti s tímto účelem. Jiný než stanovený účel je tedy dovozován zejména z konkrétní formulace tohoto účelu v úvěrové smlouvě a z jeho rozporu se skutečným použitím prostředků pachatelem. Aby mohl být trestný čin podle odstavce 2. dokonán, musí přirozeně dojít k poskytnutí předmětných prostředků vázaných na určitý účel, který použití těchto prostředků pachatelem stanoveným způsobem omezuje. V uvedeném rozhodnutí Nejvyšší soud stanovil, že jednočinný souběh trestných činů podle § 211 odst. 1 a podle § 211 odst. 2. tr. zák. je vyloučen neboť skutková podstata uvedená v § 211 odst. 2 TZ. je vůči trestnému činu podle odstavce 1. téhož paragrafu ve vztahu subsidiarity, pouze doplňuje jím poskytovanou ochranu týmž společenským vztahům, a použije se jen tehdy, je-li úvěr použit na jiný účel bez toho, že by při jeho získání byly uvedeny nepravdivé údaje. I tento závěr je z hlediska rozebírané problematiky vztahu subsidiarity poněkud neobvyklý, neboť z něj vyplývá, že poruchový trestný čin podle § 211 odst. 2 tr. zák. je ve vztahu subsidiarity k ohrožovacímu trestnému činu podle § 211 odst. 1 tr. zák., který navíc v praxi bude mít často fakticky pouze charakter jednání přípravného. I tento názor tedy potvrzuje, že předmětem ochrany trestného činu úvěrového podvodu primárně skutečně není majetek, ale právo poskytovatelů úvěru rozhodovat o případném poskytnutí či neposkytnutí úvěru na základě pravdě odpovídajících informací.

Obdobnými otázkami se zabírala i německá právní nauka a soudní praxe, která vychází z podobně konstruované skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu

(trestný čin Kreditbetrug je upraven v § 265b StGB)¹⁵. Ze strany německé odborné veřejnosti byla předmětem sporu právě otázka, je-li objektem¹⁶ tohoto trestného činu majetek věřitelů, nebo veřejný zájem (přesněji zájem nadřazený zájmu jednotlivce) na funkčnosti v oblasti úvěrového hospodaření. Obě tyto názorové skupiny ve své době s napětím očekávaly verdikt 4. senátu Spolkového soudního dvora, který se věnoval otázce vztahu pokusu trestného činu podvodu a dokonání trestného činu úvěrového podvodu. Ten nakonec dospěl k závěru, že je to právě útok na majetek, který primárně určuje základní požadavek na protiprávnost činu, a proto je vedle něj prosté ohrožení veřejnému zájmu na funkčnosti v oblasti úvěrového hospodaření nepopíratelně méně závažné. Trestný čin úvěrového podvodu podle § 265b StGB je tak v obdobných případech vždy trestným činem subsidiárním. Spolkový soudní dvůr tedy dospěl k závěru opačnému, než je obecně zastáván u nás.

4. Zájmy chráněné skutkovou podstatou trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zák. de lege lata.

Vyjdeme-li ze shora rozvedených premis, že skutkovou podstatou trestného činu úvěrového podvodu, který je ve vztahu k trestnému činu obecného podvodu dle aktuálně převládajícího pojetí trestným činem speciálním, je chráněn především zájem poskytovatelů úvěrů na získávání pravdivých informací podstatných pro poskytnutí nebo čerpání úvěru, a to navzdory svému systematickému zařazení mezi trestné činy proti majetku, dostáváme se k dalším bezprostředně souvisejícím problémům. Tím je především otázka pojmů úvěr a úvěrová smlouva, které použil zákonodárce ve formulaci trestného činu úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1 tr. zák., neboť tyto pojmy nemají stejný obsah.

4.1. Úvěr a úvěrová smlouva

Smlouvu o úvěru upravuje obchodní zákoník č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (dále jen obchodní zákoník) v § 497 jako smlouvu, jíž se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Smluvní vztahy na základě takové smlouvy budou tzv. absolutními obchody, budou se tedy řídit režimem obchodního

¹⁵ Asi nejvýznamnější rozdíl oproti české právní úpravě spočívá v omezení tohoto trestného činu pouze na sféru podnikatelskou, čemuž je věnována pozornost níže v této práci.

¹⁶ V německé právní terminologii se používá termín Rechtsgut – právní statek, který ale v zásadě odpovídá vymezení pojmu objekt v českém trestním právu.

zákoníku v zásadě nehledě na povahu účastníků závazku. Dle takové interpretace není možné pod tento smluvní typ zařadit úvěry zbožové ani obchodní (viz níže).

Legální definici pojmu úvěr v tr. zák. nenalezneme. Obecně je pojem úvěr současně pojmem ekonomickým i právním. Ve smyslu ekonomickém je úvěr formou dočasného postoupení peněžních prostředků nebo zboží věřitelem dlužníkovi na principu návratnosti, přičemž podle formy poskytnutí a splácení se rozeznávají tři druhy úvěrů: peněžní (poskytnuté a splácené v penězích), zbožové (poskytnuté a splácené ve zboží), a obchodní (poskytnuté ve zboží a splácené v penězích). Tyto zbožové a obchodní úvěry vznikají na základě smluvně dojednaných platebních podmínek za situace, kdy kupující může se zbožím nakládat dříve, než je zaplatí¹⁷. Budeme-li však vycházet ze zákona č. 21/1992 Sb. o bankách, ve znění pozdějších předpisů, je v § 2 písm. b) úvěr vymezen jen jako v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky.

Právnická fakulta v Univerzitě Karlovy v Praze ve svém vyjádření ke stanovisku Nejvyššího soudu¹⁷, uvedla, že podle jejího názoru nelze pod pojem úvěrová smlouva ve smyslu skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu zahrnovat i takové úvěry, které nejsou poskytnuty na základě smluvního typu předvídaného zákonodárcem a není proto možné chránit tímto ustanovením i úvěry poskytnuté na jiném základě. Takovými jsou například úvěr leasingový (tedy úvěry obchodní). Hlavní důvod odmítnutí jiného výkladu je spatřován v možné kolizi se zásadou nullum crimen. Obdobný problém však lze nalézt i u dalších právních vztahů, které sice vznikají za účelem poskytnutí prostředků zájemcům finančního zajištění, ale nejsou založeny smlouvou o úvěru ani nespočívají v přímém poskytnutí peněžních prostředků. Jedná se například o tzv. eskontní úvěr, jehož právní povaha spočívá v koupi směnky.

Aktuálně byla správnost uvedeného názoru Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze potvrzena i rozhodnutím Nejvyššího soudu České republiky, které bylo navrženo k publikování ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek NS¹⁸. V něm je opět výslovně zdůrazněno, že trestní odpovědnost podle § 250b předchozího trestního zákona o úvěrovém podvodu může vzniknout jen v návaznosti na smlouvu o úvěru, a tedy nikoli v návaznosti na jiné smlouvy, jejichž předmětem může také být poskytnutí peněžních prostředků. Nehledě na to, jak byla uzavřená smlouva označena jejími účastníky, je tedy třeba vždy dle relevantní

¹⁷ č. 6/2004 Sb. rozh. tr

¹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 211/2010

právní úpravy určit jednoznačně, o jaký smluvní typ vzhledem k obsahu konkrétního závazkového vztahu se jedná. Výslovně upozornil například na to, že je třeba rozlišovat mezi smlouvou o úvěru podle § 497 obchodního zákoníku, která podléhá trestněprávní ochraně dle skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu, oproti například smlouvě o půjčce vymezené v ustanovení § 657 obč. zákoníku, kterou věřitel přenechává dlužníkovi věci určené podle druhu, zejména peníze, a dlužník se zavazuje vrátit po uplynutí dohodnuté doby věci stejného druhu. Nejvyšší soud zde připomenul, že smlouva o půjčce má povahu reálnou, předpokládá tedy skutečné odevzdání předmětu půjčky, naproti čemuž smlouva o úvěru dle obchodního zákoníku je závazkem konsensuálním, k jehož uzavření postačí dohoda smluvních stran.¹⁹, přičemž smlouva o úvěru musí vždy obsahovat závazek zaplatit za poskytnuté peněžní prostředky úroky, což se např. u smlouvy o půjčce nevyžaduje, neboť při půjčce se úroky platí, jen když byly dohodnuty. Zdůrazněno bylo také, že za sjednání závazku věřitele poskytnout na požádání peněžní prostředky lze dohodnout úplatu, jen jestliže poskytování úvěru je předmětem podnikání věřitele (§ 499 obch. zák.). Tato úplata tak přichází v úvahu pouze u banky nebo jiného subjektu, u něhož je poskytování úvěru předmětem podnikání (např. družstevních záložen, leasingových společností apod.²⁰), a je třeba ji odlišovat od úroků.

4.2 Odložené platby a otázka spotřebitelského úvěru

V rámci řešení problému, které závazkové vztahy ještě podléhají trestněprávní ochraně založené trestným činem úvěrového podvodu, vyvstala v praxi i otázka, jak je tomu v případě, že věřitel poskytne nebo zajistí určité plnění ve prospěch dlužníka, který z dohodnutého protiplnění zpravidla uhradí nejprve pouze část, a zbývající část bude hradit až následně, obvykle v podobě konkrétně stanovených splátek. Takový způsob předem dohodnutého splnění závazku dlužníka bývá označován jako tzv. odložená platba. Jakkoliv s termínem

¹⁹ To ostatně svým způsobem reflektuje i zákonodárce, když trestněprávní ochranu závazků zakládaných smlouvou o úvěru zakotvil v podobě skutkové podstaty předčasně dokonané, když k trestní odpovědnosti za dokonání trestného činu úvěru nevyžaduje, aby k poskytnutí úvěru skutečně došlo, nicméně zachází přeci jen ještě dále, když k dokonání tohoto trestného činu v podstatě nevyžaduje ze strany poskytovatele úvěru ani akceptaci návrhu žadatele na uzavření úvěrové smlouvy.

²⁰ Sjednání soudního výkladu dříve sporné otázky ohledně subjektu, který může být poskytovatelem úvěru ze smlouvy o úvěru, bylo druhým úkolem, který měl Nejvyšší soud vyřešit ve svém stanovisku č. 6/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek NS, v němž výslovně uvedl, že takovým poskytovatelem nemusí být pouze banka, ale může jím být i jiný subjekt poskytující v rámci svého předmětu podnikání úvěry (např. družstevní záložny, stavební spořitelny) nebo i jiné subjekty, pokud poskytnou úvěr na základě smlouvy o úvěru. Podle mého názoru by opačný výklad vedl k absurdním důsledkům, že by tak byla poskytnuta trestněprávní ochrana v podstatě pouze bankám, u nichž je dán vyšší předpoklad obratnosti a opatrnosti v obchodních stycích, nežli u jiných subjektů, které mohou úvěry taktéž poskytovat.

odložená platba operuje i zákonodárce v řadě právních předpisů (např. v § 71 občanského zákoníku, či v zákoně č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru), jeho legální definici nikde nenalezneme. Soudní praxe pak dospěla k výkladu, že možné je takto odložit jen platby za poskytnutí nepeněžních prostředků (v praxi typicky např. motorového vozidla). V návaznosti na tento výklad tak Nejvyšší soud již v roce 2003 ve svém stanovisku²¹ uzavřel, že předmětem smlouvy o úvěru mohou být pouze prostředky peněžní, nikoliv tedy poskytování zboží ani služby na základě tzv. odložených plateb, neboť při nejednoznačnosti trestněprávní úpravy i úpravy mimotrestní²² je třeba, zejména vzhledem k zásadě subsidiarity trestní represe, volit výklad restriktivní. Tento restriktivní výklad pak byl poněkud korigován v publikovaném rozhodnutí z roku 2004²³, dle něhož jde o smlouvu o úvěru ve smyslu § 497 a násl. obchodního zákoníku, jestliže obchodní společnost poskytne klientovi úvěr z vlastních zdrojů za účelem konkrétní koupě určité věci uvedené ve smlouvě o úvěru tím způsobem, že na klienta nepřevede peníze, ale zaplatí za něho jím vybrané zboží přímo prodejci, přičemž k samotnému zboží zakoupenému klientem od prodejce této společnosti nevznikají podle smlouvy žádná práva. Rozpor s předchozím sjednocujícím stanoviskem je označen toliko za zdánlivý, neboť nemělo jít o případ tzv. odložených plateb nebo leasingové smlouvy, jichž se předchozí uvedené stanovisko týkalo.

Nutno říci, že uvedený způsob poskytování úvěru, tedy poskytnutí finančních prostředků za účelem koupě konkrétní věci, což v uvedeném stanovisku Nejvyšší soud označil za podléhající skutkové podstatě trestného činu úvěrového podvodu, je v očích široké veřejnosti považováno za typický „úvěr spotřebitelský“. Jakkoliv toto laické chápání neodpovídá aktuální zákonné úpravě, je žádoucí pozastavit se v této souvislosti právě nad otázkou vztahu spotřebitelského úvěru, jak jej současná česká legislativa upravuje, ve vztahu k předmětnému trestnému činu. Ta totiž aktuálně prochází dalším vývojem v aplikační praxi Nejvyššího soudu České republiky²⁴, ten stanovil, že zkoumá-li se otázka trestní odpovědnosti za trestný čin úvěrového podvodu, je mimo jiné nutné vždy pečlivě zkoumat konkrétní ujednání, a posuzovat, zda jde o smlouvu úvěrovou nebo o smlouvu spotřebitelskou podle zák. č. 321/2001 Sb.²⁵

²¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 211/2010

²² Výslovně uvedl např. zákon č. 321/2001 Sb. o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, v tehdejší znění.

²³ č. 5/2006 Sb. rozh. t.

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 211/2010

²⁵ Jakkoliv dne 1. ledna 2011 nabyl účinnosti zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů (dále jen zákon o spotřebitelském úvěru), kterým byl nahrazen Nejvyšším soudem zmiňovaný

V tomto směru je však nutno poukázat na to, že Nejvyšším soudem zmíněný zákon. č. 321/2001 Sb., ani aktuálně účinný zákon o spotřebitelském úvěru však problematiku spotřebitelských smluv nijak neupravuje, neboť se vztahuje pouze na tzv. **spotřebitelský úvěr**, který v ustanovení § 1 definuje jako odloženou platbu, půjčku, úvěr nebo jinou obdobnou finanční službu poskytovanou nebo přislíbenou spotřebiteli věřitelem, nebo zprostředkovatelem. V následujícím ustanovení pak tento zákon upravuje poměrně široký okruh výjimek, na které se zákon o spotřebitelském úvěru nevztahuje, z nichž příkladmo lze uvést úvěry, zajištěné zástavním právem k nemovitosti, jejichž účelem je nabytí vlastnického práva k nemovitosti pro bydlení, nebo úvěry s celkovou výší nižší než 5 000 Kč nebo vyšší než 1 880 000 Kč. Za spotřebitele pak tento zákon označuje fyzickou osobu, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání. **Spotřebitelské smlouvy** jsou definovány v jiném právním předpise, a to konkrétně v § 52 odst. 1 občanského zákoníku jako smlouvy kupní, smlouvy o dílo, případně jiné smlouvy, pokud smluvními stranami jsou na jedné straně spotřebitel a na druhé straně dodavatel. Spotřebitel je pak v § 52 odst. 3 občanského zákoníku vymezen jako fyzická osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání. Úvěrová smlouva se však podle § 261 odst. 3 písm. d) obchodního zákoníku bude řídit právě režimem zákoníku obchodního, a to bez ohledu na povahu jejích účastníků. Bude-li však jeden z účastníků nepodnikatelem, obchodní zákoník ve vztahu k němu v § 262 odst. 4 stanoví, že bude-li to v jeho prospěch, je třeba použít vždy ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele.

Uvedené vyjádření soudu, že je třeba rozlišovat smlouvu úvěrovou nebo o smlouvu spotřebitelskou podle zákona o spotřebitelském úvěru, je zřejmě ve světle shora citovaných relevantních právních ustanovení systematicky nutno vykládat tak, že bude vždy třeba zkoumat, zdali nejde v konkrétním případě o smlouvu o úvěru podle § 497 obchodního zákoníku, na kterou se podle § 262 odst. 4 obchodního zákoníku aplikují příslušná ustanovení občanského zákoníku o spotřebitelských smlouvách, ovšem s přihlédnutím k tomu, zdali se na

zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, tato změna na relevanci názoru Nejvyššího soudu nic nemění.

takovou smlouvu zároveň vztahuje i zákon o spotřebitelském úvěru. Vzhledem k výjimkám upraveným v § 3 zákona o spotřebitelském úvěru by totiž takovému vymezení například neodpovídala smlouva o úvěru, kterou si nepodnikatel opatřuje prostředky na koupi bytu, ve kterém chce následně bydlet, pokud tento závazek zajistí hypotekárním zástavním právem. Taková smlouva by sice byla smlouvou spotřebitelskou, ale úvěr na jejím základě poskytnutý by nebyl spotřebitelským úvěrem ve smyslu zákona o spotřebitelském úvěru, a tento zákon by se na něj tedy nevztahoval.

Soud v uvedeném rozhodnutí²⁶ na podkladě konkrétního skutkového děje výslovně uvádí, že je třeba zkoumat, zda obviněný jednal v rámci své obchodní činnosti nebo jiné podnikatelské činnosti, a to navzdory tomu, že v řešeném případě bylo podle obsahu smlouvy patrné, že ji obviněný uzavřel jako dlužník sám na své jméno a v matričním listě potvrzoval své peněžní příjmy jen ohledně zaměstnání a zaměstnavatele. Pro případ, že by obviněný potvrdil, že nejednal v rámci obchodní nebo podnikatelské činnosti, jednalo by se dle názoru soudu o spotřebitele ve smyslu zákona č. 321/2001 Sb. (nyní č. 145/2010 Sb.) V takovém případě by totiž bylo podle nejvyššího soudu nutné posuzovat povahu uvedené smlouvy se zřetelem na podmínky upravené tímto zákonem.

Soud v tomto rozhodnutí sice explicitně nevyjádřil, že v případě, že by se jednalo o „spotřebitelskou smlouvu o spotřebitelském úvěru“ ve smyslu § 497 obchodního zákoníku, § 51a občanského zákoníku a zároveň zákona o spotřebitelském úvěru, nebylo by možné takovou smlouvu podřadit pod skutkovou podstatu trestného činu úvěrového podvodu, lze však „mezi řádky“ dovozovat, že se k takovému stanovisku přiklonil, popřípadě se v budoucnu ve skutkově jednoznačnějším případě přikloní. Zajímavým, a dle mého názoru zcela legitimním, způsobem se nám tak rozevírají nůžky mezi posuzováním uvedené „spotřebitelské smlouvy o úvěru“ v chápání civilistickém, kdy Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 21. 9. 2010, sp. zn. 21 Co 454/2010 na jednu stranu zdůrazňuje obchodní povahu takového závazku, a v pojetí trestněprávním, kdy ochranu dříve odvozovanou právě od obchodněprávní povahy smlouvy od úvěru oproti dříve spíše doslovnému výkladu zužuje. Žádoucnost restriktivního výkladu zejména u tak široce koncipovaných skutkových podstat, jak je tomu u skutkové podstaty trestného činu úvěru, vyplývá z nového trestního zákoníku o

²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 211/2010

to naléhavěji, že současně se zavedením formálního pojetí trestného činu, byla v § 12 odst. 2 tr. zákoníku výslovně upravena subsidiarita trestní represe.

Uvedené výkladové problémy, se kterými se česká trestněprávní aplikační praxe evidentně doposud nebyla schopna jednoznačným způsobem vypořádat, nemohou nastat například ve zmíněném sousedním Německu. Tamější zákonodárce totiž rovnou do znění skutkové podstaty úvěrového podvodu podle § 265b StGB stanovil, že subjektem tohoto trestného činu může být pouze podnikající právnická osoba nebo fyzická osoba podnikatel. I v tomto směru lze však z aktuálních rozhodnutí českých soudů dovodit, že navzdory nejednoznačné trestněprávní úpravě se cestou klikatou a trnitou k podobnému závěru taktéž ubírá.

4.3. Tzv. „americká hypotéka“ a další podobné nabízené produkty

Neustálá evoluce ve výkladu a aplikaci skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu nám vyplývá i ve skutečnosti, že předmětem trestněprávní ochrany, resp. objektem tohoto trestného činu jsou vztahy obchodněprávní, které se v podmínkách liberálního tržního hospodářství neustále rozvíjejí. Stačí například jen krátkodobé sledování reklamního bloku v televizi, abychom se utvrdili v tom, že podnikání v oblasti dočasného poskytování finančních prostředků za úplatu je velice žádané a jednotliví poskytovatelé rozšiřují a inovují nabízené produkty. V této souvislosti neustále vyvstávají situace, s jakými nemohl zákonodárce počítat v době, kdy příslušnou skutkovou podstatu formuloval, a které kladou nároky na aplikační praxi a mohou sloužit jako podnětná inspirace pro průzkumníky na poli právní vědy. V oblasti úvěrových produktů se tak například v nedávné době objevila tzv. hypotéka amerického typu. Ačkoliv takto moderně označovaný produkt ze svého názvu implikuje, že poskytnutí úvěru je podmíněno zřízením zástavního práva k nemovitosti, například na internetových stránkách jednoho z poskytovatelů (či zprostředkovatelů) je ve vztahu k potenciálním žadatelům doslova uvedeno, že: „**Americká hypotéka** neklade žádné meze a jedinou podmínkou je věk žadatele, který musí přesahovat hranici 18 let. Cesta ke zmíněným finančním sumám je pouze **jediná** a tu představuje zcela nezávazná **online žádost**.“... následuje výzva ke kontaktu na pracovníky spolu s odkazem na online žádost s tím, že: „Během okamžiku Vám budou schopni nabídnout hned dvě varianty, které **americká hypotéka** přináší. V obou případech je nutné, abyste předložili pouze občanský průkaz a případný list vlastnictví určité nemovitosti, kterou byste byli schopni ručit

při vyšší sumě. Díky velice **individuálnímu přístupu** jsou peníze dostupné opravdu pro každého. Jejich využitím si nemusíte zlepšovat pouze stávající obydlí a další věci, ale můžete také vyplatit svoji exekuci nebo jakoukoliv zástavu.“²⁷

Uvažme tedy situaci, kdy žadatel o takový typ úvěru sám iniciativně předloží k jeho poskytnutí nepravdivé podklady, řekněme například padělaný výpis z katastru nemovitostí, jímž bude osvědčovat neexistující vlastnické právo k určité nemovitosti, nebo možná ještě častěji pravdě neodpovídající potvrzení o příjmu, neboť se domnívá, že tím posílí své vyhlídky na poskytnutí úvěru, který má v úmyslu splácet. Vystane nám tak rázem trestněprávní problém hned z několika hledisek. Je sice skutečností, že trestný čin úvěrového podvodu v prvním odstavci je konstruován jako trestný čin předčasně dokonaný, kdy postačí pouhé předložení nepravdivých údajů, nicméně v uvedeném případě, bude dle mého názoru třeba vypořádat se jednak s otázkou, lze-li v případě vyplnění takové příkladmo uvedené „nezávazné“ online žádosti, možno vyhodnotit žadatelem vyplněné údaje za údaje poskytnuté „při sjednávání úvěrové smlouvy“ ve smyslu § 211 odst. 1 tr. zákoníku, a dále byly-li nepravdivé údaje vůbec podstatného charakteru (tedy byly-li způsobilé ovlivnit rozhodnutí poskytovatele úvěru²⁸). Jakkoliv již aplikační praxe stanovila, že postačí uvedení nepravdivých údajů i pouze v tzv. pomocných dokumentech k žádosti o poskytnutí úvěru na základě smlouvy o úvěru²⁹, bude zřejmě v případě takto dopředu proklamované „nezávaznosti“ z hlediska případné trestněprávní odpovědnosti žadatele třeba vycházet až z následně uzavřeného znění úvěrové smlouvy a nepravdivé vyplnění této žádosti nebude možné kvalifikovat ani jako pokus takového trestného činu (pravděpodobně totiž nepůjde o jednání bezprostředně směřující k dokonání trestného činu, kterého by se pachatel dopouštěl v úmyslu čin dokonat - § 21 odst. 1 tr. zák.). Dále pak, jak bylo výše rozebráno, musí vždy jít o údaje podstatného charakteru³⁰. V podobných případech je tedy nasnadě, že k odsouzení takové osoby za trestný čin úvěrového podvodu, bude třeba prokázat (pravděpodobně výsledkem zástupce poskytovatele úvěru), zda byly žadatelem předložené nepravdivé údaje skutečně způsobilé nějakým způsobem pozitivně ovlivnit rozhodnutí o poskytnutí úvěru, či

²⁷ Čerpáno z internetové adresy: <http://amehypo.cz/> v podobě zobrazené dne 23. března 2011 ve 21:20 hodin. V citovaném textu byly pro účely této práce opraveny zjevné nesprávnosti ve skloňování a překlepy.

²⁸ Za podstatné informace jsou považovány skutečnosti natolik významné, že byla-li by si jich podvedená osoba vědoma, nepřistoupila by k majetkové dispozici buď vůbec, nebo by ji učinila jinak. Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.3.2004, sp. zn. 7 Tdo 312/2004.

²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. října 2008, sp. zn. 8 Tdo 1268/2008

³⁰ Za podstatné informace jsou považovány, skutečnosti natolik významné, že byla-li by si jich podvedená osoba vědoma, nepřistoupila by k majetkové dispozici buď vůbec, nebo by ji učinila jinak. Vyplývá mimo jiné např. z usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.3.2004, sp. zn. 7 Tdo 312/2004

zdali by byl úvěr poskytnut stejně i tehdy, pokud by takové informace žadatel neuvedl vůbec (tedy zdali poskytovatel vůbec poskytnuté informace požadoval a prakticky je zohledňuje při svém rozhodování o poskytnutí úvěru).

5. Závěr

Na základě shora uvedených zjištění a dílčích závěrů zastávám názor, že nová trestní úprava v mnoha směrech neodstranila problémy, které s sebou nesla právní úprava předchozí, a není tedy důvod se domnívat, že by opakovaná kritika trestněprávního zakotvení úvěrového podvodu měla utichnout, neboť ji právní úprava nová nijak nezohlednila. V souvislosti s problematikou úvěrového podvodu je nezanedbatelná část odborné veřejnosti stále toho názoru, že trestněprávně postižitelná jednání tohoto typu podléhají de lege ferenda dostatečné úpravě obsažené ve skutkové podstatě obecného podvodu. Na druhou stranu nelze přehlédnout, že vzhledem k rozšířenosti trestné činnosti páchané na prostředcích získaných úvěrem (a to nejen úvěrem účelovým) a zejména vzhledem k výši dosahované škody, dotkly se škody způsobené touto trestnou činností nejednou pouze primárně poškozených subjektů, ale ve svých důsledcích celé společnosti.

Na tuto situaci ostatně reagoval i zákonodárce, který však dle mého názoru poněkud ukvapeně upřednostnil procesní stránku trestního práva před náležitou úpravou v oblasti hmotně právní, když se v důvodové zprávě nijak netajil tím, že k přijetí nové skutkové podstaty ho vedou především obtíže orgánů činných v trestním řízení v oblasti dokazování. Nepovažuji totiž za adekvátní ani trestněprávně legitimní zvolenou úpravu, která konstruuje za „podvodné jednání proti majetku“ postih i v případech, které nejen, že nezpůsobují škodu, ale jejichž původce svým jednáním ani nikoho poškodit nechtěl. Je pro mne nepřijemným překvapením, že v této oblasti náš zákonodárce nepřihlédl k tradičnímu inspiračnímu zdroji, kterým je právní úprava německá. Ta se totiž dle mého názoru s analyzovanou problematikou vypořádala o poznání lépe. Za vhodnější bych tedy považovala jejich model, který výslovně vyjímá nepodnikatelské úvěry z odpovídajícího trestného činu. V nepodnikatelské sféře totiž, i vzhledem k výši poskytovaných prostředků a poměrně silné pozici věřitelů, považuji za zcela dostatečnou trestní odpovědnost za podvod „prostý“, jehož pojmovým znakem je uvedení v omyl s cílem způsobit jinému škodu. V tomto závěru mne utvrzuje i aktuální vývoj na předmětném trhu. Neshledávám totiž legitimním takovou situaci, kdy poskytovatelé úvěru

na jednu stranu vyvíjejí mediální kampaň, která je na hranici (resp. ji často i překračuje) dobrých mravů a tlačí na potenciální zájemce o úvěr, aby o něj požádali nehledě na svou majetkovou situaci, a na druhou stranu je těmto poskytovatelům poskytována trestněprávní ochrana, kterou lze vzhledem k výše uvedenému považovat za nadstandardní. Nehledě na to, že z hlediska hmotného práva je poměrně silná jejich civilněprávní ochrana proti těm jednáním, která naplňují skutkovou podstatu úvěrového podvodu a nikoliv podvodu obecného. Takovou situaci jsem se proto pokusila zobrazit v konfrontaci s konkrétním nabízeným úvěrovým produktem (viz část 4.3. Tzv. „americká hypotéka“ a další podobné nabízené produkty).

Kvituji tedy s povděkem aktuální vývoj aplikační praxe vyplývající z citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky³¹, který slibně naznačuje, že z hlediska trestněprávní odpovědnost za trestný čin úvěrového podvodu bude třeba zkoumat, zdali jde o úvěrovou smlouvu uzavřenou režimu podléhajícímu úpravě smluv spotřebitelských, nebo zda šlo o prostředky poskytnuté v rámci podnikatelské činnosti žadatele. Byť toto samozřejmě vyžaduje ze strany zainteresovaných orgánů činných v trestním řízení určitou erudici, jakož i zvýší časové nároky na vyřizování jednotlivých kauz. Po podrobném studiu rozebírané problematiky se totiž aktuálně nemohu ubránit dojmu, že v oblasti trestněprávní problematiky se jako plně opodstatněným ukazuje být satirický citát, že:

„Právo je jako pavučina – malá moucha v ní uvízne a velká proletí.“

Situaci považuji za o to tristnější, že to byly právě tyto „velké mouchy“, které vedly zákonodárce k zakotvení skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu v relevantní podobě, a které zpravidla kvůli komplikovanosti obchodněprávních vztahů touto „pavučinou práva“ proletí. Zatímco odsouzením pak naopak končí ony „malé mouchy“, tedy ty případy, o jejichž společenské škodlivosti lze oprávněně pochybovat. Tento stav je zpravidla zapříčiněn nevhodně zvoleným způsobem hodnocení práce policie, potažmo státního zastupitelství a v podstatě i soudů (v praxi familiárně nazývané jako „čárkománie“), kteří jsou hodnoceni v závislosti na počtu vyřešených věcí bez ohledu na jejich závažnost, resp. obtížnost., kdy pro orgány činné v přípravném řízení je v zásadě nejhodnotnějším výsledkem kauza vedoucí k odsouzení pachatele (v rámci tzv. objasněnosti). V praxi se totiž bohužel vyskytují případy, kdy policie iniciativně obchází poskytovatele úvěrů a vyžaduje údaje o drobných žadatelích o úvěr, kteří svou žádost podložili nepravdivými informacemi, neboť v tom vidí způsob, kterak

³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2010, sp. zn. 8 Tdo 211/2010

si zajistit takovou „lacinou čárku“ za vyřízenou věc, aniž by od nich byla vyžadována nějaká náročnější objasňovací činnost.

Z mého hlediska tedy nezbyvá, než důsledně apelovat na české orgány činné v trestním řízení, aby v případech, kdy je skutková podstata formulována takto široce, důsledně aplikovaly § 12 odst. 2 tr. zák. a jednání považovaly za trestněprávně postižitelná jen skutečně v případech společensky škodlivých, u nichž nepostačí uplatnění odpovědnosti podle jiných právních předpisů. Výstižně na tuto skutečnost reagoval Nejvyšší soud ČR již v roce 2001, když k tomu uvedl, že *„určité selhání či nedostatečná účinnost zákonných nástrojů, sloužících k faktickému výkonu pravomocných a vykonatelných soudních rozhodnutí, nemůže vést k tomu, aby tato opatření byla nahrazována či doplňována prostředky práva trestního.“*³²

Nejpříhodnějšími slovy na úplný závěr jsou zřejmě slova Ústavního soudu, který ve svém rozhodnutí sp. zn. ÚS 631/05 uvedl, že *„má-li v testu proporcionality obstát trestní stíhání úvěrového podvodu, u něhož se v odstavci 1 nevyžaduje vznik škody, pak musí orgány činné v trestním řízení pečlivě zkoumat, zda uvedení nepravdivého údaje bylo v objektivní poloze vůbec způsobilé ohrozit zájem chráněný trestním zákonem, a to jak z hlediska reálného vlivu nepravdivého údaje na úvahu poskytovatele úvěru o návratnosti půjčených peněz, tak z hlediska výše reálně hrozící škody, kde je třeba odlišovat podnikatelské a spotřebitelské úvěry. Zdrženlivost je namístě zejména tam, kde měl následný úvěrový vztah standardní průběh, úvěr byl řádně splácen, a kde tedy obavy vyjádřené v hrozbě trestněprávního postihu vůbec nenašly naplnění.“*

³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.1.2001, sp. zn. 7 Tz 290/2000

Příloha

Znění relevantních skutkových podstat:

Podvod podle § 250 zák. č. 140/1961 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 1997

(1) Kdo ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl nebo využije něčího omylu, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou...

Úvěrový podvod

§ 250b odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., účinného od 1. 1. 1998 do 31. 12. 2009

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí...

§ 187 odst. 1 návrhu tr. zákoníku uvedeného dne 11. 8. 2004, jako sněmovní tisk 744/0

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou...

§ 211 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb.

(1) Kdo při sjednávání úvěrové smlouvy nebo při čerpání úvěru uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí...

Prameny:

- Boguszak, J., Čapek, J. Gerloch, A.: Teorie práva, 2. vydání, ASPI Publishing, Praha 2004
- Dolenský, A., Úvěrový podvod, Hospodářské noviny 17. 12. 1997
- Drastik, A., Hasch, K., Kučera, P., Rizman, S., Přehled judikatury , Trestné činy proti majetku: Podvod, Praha: ASPI Publishing 2003
- Geerds, D.: Wirtschaftsstrafrecht und Vermögensschutz , Schmidt-Römhild, 1991
- Gerloch, A.: Teorie práva, 4. vydání, Nakladatelství a vyd. A. Čeněk, Plzeň, 2007.
- Herczeg, J., K pojmu "úvěru" u trestného činu úvěrového podvodu., Trestní právo 1/2004
- Jelínek, J. a kol., Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou, 22. aktualizované vydání podle právního stavu k 1.3.2005, Praha, Linde Praha, a. s., 2005
- Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 2. vydání. Praha: Leges,2010
- Jelínek, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání. Praha: Leges, 2009
- Jelínek, J. Trestní právo - novelizace v letech 1997 - 1999. Praha: Linde Praha a.s., 2000
- Jelínek, J.: Majetková škoda v československém trestním právu, in: AUC Iuridica, č. 4/1990.
- Knapp, V.: Teorie práva, C. H. Beck, Praha 1995.
- Koukal, P.: K úpravě trestního postihu podvodného jednání (de lege ferenda), Trestní právo 10/96
- Král, V.: Koncepce rekodifikace trestního práva hmotného, in: Karlovarská právní revue, č. 2/2006, s 3–12.
- Nett, A., Nové jevy v hospodářské kriminalitě, 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně 2005
- Novotný, O., Vanduchová, M., Šámal, P. a kol. trestní právo hmotné, Obecná část. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010
- Ščerba, F.: Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997–2005. Linde Praha, Praha, 2006.
- Teryngel, J., K povaze pojistného a úvěrového podvodu (nad dvěma rozhodnutími Ústavního soudu), Právo a podnikání 9/2001, 10/2001
- Vantuch, P., Ke konstrukci a možnostem postihu pro trestný čin pojistného podvodu dle § 250a trestního zákoníku, Právo a podnikání 11/99

Ostatní prameny:

- České právní předpisy a související dokumenty: ASPI
<http://www.psp.cz/>
<http://business.center.cz/>

Judikatura : www.epravo.cz
www.juristic.cz
www.jurisprudence.cz

ASPI

Informace o úvěrových produktech: : <http://amehypo.cz/>